

Education at a Glance: OECD Indicators – 2004 Edition

Summary in Slovak

Vzdelanie v skratke: indikátory OECD – vydanie 2004

Zhrnutie v slovenčine

Meniace sa ekonomické a sociálne podmienky spôsobili, že vzdelanie má čoraz väčší význam pri dosahovaní úspechu jednotlivcov a národov. Ľudský kapitál bol dlhú dobu považovaný za kľúčový faktor v boji proti nezamestnanosti a nízkym mzdám, v súčasnosti sa však jasne ukazuje, že je spojený aj s množstvom iných ako ekonomických výhod vrátane zlepšovania zdravia a pocitu lepšej telesnej aj duševnej pohody.

Výhody vzdelania spôsobili väčší záujem o účasť v čoraz širšom rozsahu vzdelávacích aktivít – u ľudí všetkých vekových kategórií, od ranného detstva po pokročilú dospelosť. S rastúcim a meniacim sa dopytom po vzdelaní je výzvou pre vlády, aby zaručili poskytovanie takých možností vzdelávania, ktoré zodpovedajú reálnym, dynamickým potrebám, a to cenovom efektívnym spôsobom.

Dokument *Vzdelanie v skratke – indikátory OECD, vydanie 2004* poskytuje bohatú, porovnateľnú a aktuálnu kolekciu indikátorov efektívnosti vzdelávacích systémov, ktoré predstavujú konsenzus odborníkov na spôsob merania aktuálneho stavu vzdelania v medzinárodnom meradle. Tieto indikátory poskytujú informácie o ľudských a finančných zdrojoch investovaných do vzdelania, o tom, ako fungujú a ako sa vyvíjajú vzdelávacie a výukové systémy, a o návratnosti investícií do vzdelania. Kľúčové závery tejto publikácie sú nasledovné:

Počet rokov štúdia v krajinách OECD

- Priemerné **najvyššie dosiahnuté vzdelanie dospelaj populácie** v krajinách OECD zodpovedá štúdiu s dĺžkou 11,8 roka. Vyplýva to na základe trvania aktuálnych vzdelávacích programov. V 18 krajinách, ktoré preyšujú priemer krajín OECD, je priemerná doba štúdia v rozsahu 11,8 až 13,8 roka. V prípade zostávajúcich 12 krajín je tento rozptyl väčší (viac ako štyri roky), od najkratšej doby 7,4 roka po 11,8 roka (tabuľka A1.1).

Základné kvalifikácie pre úspešný vstup na trh práce

- Podiel **absolventov vyšších stredných škôl** v populácii v typickom absolventskom veku v 17 krajinách z 20 krajín OECD s porovnateľnými údajmi prekračuje hodnotu 70 %. V Dánsku, Nemecku, Japonsku, Nórsku, Poľsku a Švajčiarsku sa počet absolventov vyšších stredných škôl rovná alebo prekračuje 90 %. Výzvou je teraz zaručiť, aby zostávajúce štáty nezostávali pozadu, čo by mohlo spôsobiť riziko sociálnej izolácie (tabuľka A2.1).
- Porovnaním najvyššieho dosiahnutého vzdelania populácie vo veku 25 až 34 rokov s populáciou vo veku 45 až 54 rokov sa ukazuje, že podiel osôb s **dokončeným vyšším stredoškolským vzdelaním** v takmer všetkých krajinách OECD rastie, pričom v niektorých rapidne: v dvoch tretinách krajín je tento podiel v prípade najmladšej generácie v rozsahu od 70 do 95 %. Mnohé krajiny s tradične nízkou úrovňou vzdelania ich však v tejto oblasti úspešne dohánajú (tabuľka A2.2).

Vyššie kvalifikácie na vysokoškolskej úrovni

- V rámci 17 krajín OECD s porovnateľnými údajmi si v priemere 32 % osôb v typickom absolventskom veku v súčasnosti **dokončuje vysokoškolské vzdelanie úrovne A**, kam patria univerzity a iné inštitúcie ponúkajúce podobné kvalifikácie. Toto číslo sa pohybuje v rozsahu od menej ako 20 % v Rakúsku, Českej republike, Nemecku a Švajčiarsku až po viac ako 40 % v Austrálii, Fínsku, na Islande a v Poľsku (tabuľka A3.1).
- Pri meraní podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania došlo medzi dospelou populáciou krajín OECD k nárastu **počtu** odborných kvalifikácií **na vysokoškolskej úrovni**. Avšak väčšina tohto nárastu je spôsobená značným zvýšením počtu absolventov vysokých škôl v pomerne malom počte krajín (tabuľka A3.4).
- V priemere jedna tretina študentov v krajinách OECD **predčasne ukončí štúdium vysokej školy** pred získaním prvého akademického titulu (tabuľka A3.2).
- V krajinách OECD platí, že v priemere takmer jedna tretina **absolventov**, ktorí získali akademický alebo ekvivalentný titul, ho dosiahne v oblasti spoločenských vied, ekonomiky alebo práva. Druhými najpopulárnejšími **oblastami štúdia** sú vedecké odbory (technika, strojárstvo a stavebníctvo, vedy o živote, prírodné vedy a poľnohospodárstvo, matematika a počítače, avšak nie lekárske a sociálne odbory), ktoré úspešne ukončí v priemere jeden zo štyroch študentov (tabuľka A4.1).

- V krajinách OECD je v priemere viac ako dve tretiny **absolventov** univerzít alebo ekvivalentných škôl humanitného, umeleckého, pedagogického, lekárskeho a sociálneho zamerania **ženského pohlavia**. Avšak podiel ženského pohlavia u absolventov matematických a počítačových odborov je menej ako jedna tretina a u absolventov technických, strojárskych a stavebných odborov menej ako jedna pätina (tabuľka A4.2).
- Vo väčšine krajín OECD sú **počty absolventiek** univerzít alebo ekvivalentných škôl rovnaké alebo vyššie než počty absolventov, avšak muži stále častejšie než ženy získavajú pokročilé odborné kvalifikácie, ako napríklad doktoráty (tabuľka A4.2).

Výsledky prieskumu kvality výučby na základných školách

- Pri porovnaní deviatich krajín v rokoch 1991 až 2001 sa u štyroch (Grécko, Maďarsko, Island a Slovinsko) ukázal štatisticky významný nárast priemernej **písomnej gramotnosti žiakov 4. ročníkov**, a to od najnižšieho nárastu o 16 bodov v Maďarsku po nárast o 41 bodov v Grécku. Naopak v Švédsku došlo v tomto období k poklesu z 513 bodov v roku 1991 na 498 bodov v roku 2001 (tabuľka A5.1).
- V Maďarsku došlo z dôvodu zlepšenia gramotnosti u **najlepších 25 % študentov** k zvýšenou priemernej gramotnosti. Naopak v Švédsku pokles gramotnosti u najlepších 25 % študentov prispel k poklesu priemernej gramotnosti švédskych študentov (tabuľka A5.1).
- V roku 1991 **dosahovali dievčatá lepšie výsledky ako chlapci** vo všetkých deviatich krajinách. V roku 2001 došlo k zániku merateľných rozdielov v Taliansku a na Islande, pričom vo väčšine ostatných krajín zostali rozdiely v prospech dievčat (tabuľka A5.2).

Výsledky prieskumu kvality výučby vo vyšších ročníkoch stredných škôl

- V krajinách OECD v priemere 10 % zo všetkých **15-ročných študentov** dosiahlo **gramotnosť 5. stupňa**, čo zahŕňa vyhodnocovanie informácií a tvorbu hypotéz, využívanie špecializovaných vedomostí a úpravu konceptov v protiklade s očakávaniami. Avšak táto percentuálna hodnota sa pohybuje v rozsahu od 19 % vo Fínsku a na Novom Zélande po menej ako 1 % v Mexiku. V priemere 12 % zo všetkých 15-ročných študentov získalo iba **najzákladnejšiu gramotnosť 1. stupňa** a ďalších 6 % spadá ešte pod túto úroveň (tabuľka A6.1).
- **15-roční študenti** v Japonsku dosahujú najvyššie priemerné skóre v **matematickej gramotnosti**, aj keď ich skóre sa nedá štatisticky odlišiť od študentov v ďalších dvoch krajinách s najlepšimi výsledkami, v Kórei a na Novom Zélande. V oblasti **vedeckej gramotnosti** dosahujú najlepšie výsledky študenti v Japonsku a Kórei (tabuľky A7.1 a A7.2).

- Aj keď medzi jednotlivými krajinami sú veľké rozdiely čo sa týka priemernej gramotnosti, **rozptyl úrovne gramotnosti medzi 15-ročnými študentmi v jednotlivých krajinách** je oveľa väčší. Avšak veľké rozdiely v gramotnosti nie sú nevyhnutnou podmienkou na to, aby daná krajina získala vysokú úroveň celkovej gramotnosti. Naopak, všetkých päť krajín s najmenším rozptylom úrovne matematickej gramotnosti, konkrétne Kanada, Fínsko, Island, Japonsko a Kórea, dosahuje výrazne vyššie hodnoty než priemer krajín OECD, a štyri z nich, Kanada, Fínsko, Japonsko a Kórea, patria medzi šesť krajín s najvyššou matematickou gramotnosťou (tabuľka A7.1).

Výsledky prieskumu rozdielov vo vzdelaní medzi pohlaviami a názory študentov

- Na úrovni 4. ročníka základnej školy dosahujú dievčatá v priemere oveľa lepšie výsledky v gramotnosti v čítaní než chlapci, pričom vo veku 15 rokov sa **rozdiel medzi pohlaviami** v tejto oblasti ešte prehĺbuje (tabuľky A9.2 a A9.3).
- V matematike dosahujú 15-roční chlapci vo väčšine krajín o niečo lepšie výsledky. V oblasti vedy sú **rozdiely medzi pohlaviami** menej zjavné a nerovnomerné (tabuľka A9.2).
- V **občianskej výchove** sú pri 14-ročných žiakoch malé rozdiely medzi pohlaviami (tabuľka A9.4).
- U žiačok sa zdá, že majú väčšie **očakávania od budúceho zamestnania** než chlapci, u oboch pohlaví je však v jednotlivých krajinách čo sa týka očakávaní značný rozptyl hodnôt (tabuľka A9.1).
- V približne polovici krajín preferovali študentky **kooperatívnu výučbu** viac než študenti, zatiaľ čo študenti vo väčšine krajín mali tendenciu preferovať viac **kompetitívnu výučbu** než študentky (tabuľka A9.5b).

Účasť a angažovanosť študentov na školských aktivitách

- V priemere takmer štvrtina **15-ročných študentov** vyjadruje negatívny názor ohľadom ich **pocitu spolupatričnosti** ku škole a v priemere jeden z piatich opýtaných mal v nedávnej minulosti zameškané hodiny, neskorú dochádzku alebo vynechával vyučovanie (graf A8.1).
- Študenti v Rakúsku, Švédsku a Švajčiarsku uvádzali obzvlášť vysoký **pocit spolupatričnosti**, zatiaľ čo študenti v Belgicku, Českej republike, Japonsku, Kórei a Poľsku uvádzali podpriemerný pocit spolupatričnosti (tabuľka A8.1).
- Vo väčšine krajín sa prevaha študentov s nízkym **pocit spolupatričnosti** značne líšila medzi jednotlivými školami a **rozptyl medzi jednotlivými školami** bol ešte väčší v prípade účasti na školských aktivitách (indikátor A8).
- Na úrovni jednotlivých študentov je **vzťah medzi ich účasťou na školských aktivitách a pocitom spolupatričnosti** slabý, z čoho zrejme vyplýva, že mnohým študentom chýba pocit spolupatričnosti, napriek tomu však pravidelne navštevujú školu, a naopak (graf A8.3).

- Naproti tomu, na úrovni školy má **pocit spolupatričnosti študentov a ich účasť na školských aktivitách** tendenciu ísť ruku v ruke a sú tesne späté s **výsledkami v škole**, z čoho zrejme vyplýva, že školy s vyššími úrovňami angažovanosti majú aj tendenciu k vyšším úrovňam akademických výsledkov (graf A8.3).
- Analýza ukazuje najmä to, že značná časť študentov v pomerne vysokými akademickými výsledkami stále uvádza nízky pocit spolupatričnosti (graf A8.4).

Výhody vzdelania v zamestnaní

- **Miera zamestnanosti** vo väčšine krajín OECD rastie s najvyšším dosiahnutým vzdelaním. Až na veľmi málo výnimiek je miera zamestnanosti pre absolventov vysokých škôl značne vyššia než pre absolventov vyšších stredných škôl. V prípade mužov je tento rozdiel obzvlášť výrazný medzi absolventmi vyšších stredných škôl a tými, ktorí sú bez takejto kvalifikácie (tabuľka A10.1a).
- **Miera zamestnanosti pre ženy** s nižším vzdelaním, než je vyššie stredoškolské vzdelanie, je obzvlášť nízka. Miery zamestnanosti pre ženy s vysokoškolským vzdelaním typu A prekračujú 75 % vo všetkých krajinách okrem štyroch, vo všetkých krajinách však zostávajú po hodnotami pre mužov (tabuľka A10.1a).
- **Rozdiel miery zamestnanosti medzi pohlaviami** sa znižuje so zvyšovaním dosiahnutého vzdelania. Tento rozdiel dosahuje 23 percentuálnych bodov pre osoby bez vyššieho stredoškolského vzdelania a 11 bodov pre tých, ktorí dosiahli najvyššie vzdelanie (tabuľka A10.1a).

Platové výhody pre jednotlivcov

- **Vzdelanie a platy** sú pozitívne prepojené. V mnohých krajinách tvorí vyššie stredoškolské vzdelanie bod zlomu, za ktorým získanie ďalšieho vzdelania znamená obzvlášť vysoký nárast platu. Vo všetkých krajinách majú absolventi vysokých škôl oveľa vyšší plat než absolventi vyšších stredných škôl. Platové rozdiely medzi absolventmi vysokých škôl a vyšších stredných škôl sú vo všeobecnosti oveľa zreteľnejšie než rozdiely medzi absolventmi vyšších stredných škôl a nižších stredných škôl alebo nižšej úrovne (tabuľka A11.1a).
- **Platy ľudí s nižším vzdelaním, než je vyššie stredoškolské vzdelanie**, majú tendenciu pohybovať sa v rozsahu od 60 do 90 % platu absolventov vyšších stredných škôl (tabuľka A11.1a).
- **Ženy stále zarábajú menej než muži** s podobnou úrovňou dosiahnutého vzdelania (tabuľka A11.1b).

Vzdelanie, produktivita práce a ekonomický rast

- Nedávne analýzy **Ľudského kapitálu** v rámci 14 ekonomík krajín OECD (založené na skóre v oblasti gramotnosti) ukazujú značne pozitívne **účinky na ekonomický rast** (indikátor A12).
- Zvyšovanie **dostupného ľudského kapitálu** zvyšuje produktivitu práce a zároveň slúži ako hnací motor technologického pokroku (indikátor A12).

- Zvyšovanie **produktivity práce** spôsobilo v období rokov 1990 až 2000 vo väčšine krajín OECD **rast HDP na jedného obyvateľa** o minimálne jednu polovicu (graf A12.1).
- V krajinách OECD sa vo všeobecnosti odhaduje, že zvýšenie priemernej dĺžky štúdia o jeden rok zvyšuje úroveň produkcie na jedného obyvateľa o 3 až 6 % (indikátor A12).

Finančné zdroje investované do vzdelania

Výdavky na jedného študenta

- Krajiny OECD **výdávajú** 4819 amerických dolárov **na žiaka základnej školy**, 6688 amerických dolárov **na žiaka strednej školy** a 12 319 amerických dolárov na vysokoškolského študenta, avšak tieto priemery zakrývajú široký rozsah výdavkov v jednotlivých krajinách. V priemere (ktorý reprezentuje jednoduchý priemer zo všetkých krajín OECD) platí, že krajiny vynakladajú na jedného študenta vysokej školy 2,2-násobok v porovnaní so žiakom základnej školy (tabuľka B1.1).
- Okrem aktivít v oblasti výskum a vývoja dosahujú **výdavky na vysokoškolské vzdelávacie inštitúcie** v priemere 7203 amerických dolárov, pričom siahajú od 4000 amerických dolárov alebo menej v Grécku, Mexiku, Poľsku a Turecku po viac ako 8000 amerických dolárov v Austrálii, Belgicku, Dánsku, Írsku, Holandsku, Švédsku, Veľkej Británii a USA (tabuľka B1.1).
- V niektorých krajinách OECD sa nízke ročné výdavky na jedného vysokoškolského študenta stále premietajú do vysokých **celkových nákladov na jedného vysokoškolského študenta**, pretože študenti navštevujú vysoké školy po dlhú dobu (tabuľka B1.3).
- Nižšie výdavky sa nedajú automaticky zrovnávať s nižšou **kvalitou vzdelávacích služieb**. Austrália, Fínsko, Írsko, Kórea a Veľká Británia, kde sú stredne vysoké výdavky na vzdelanie jedného študenta základných a nižších stredných škôl, patria medzi krajiny OECD s najvyššou úrovňou gramotnosti 15-ročných študentov v kľúčových oblastiach (indikátory A6 a B1).
- Existujú značné rozdiely medzi množstvom peňazí investovaných do vysokoškolského vzdelania a počtom študentov prijímaných na vysoké školy. Spomedzi 24 krajín OECD, pre ktoré sú k dispozícii údaje, je v priemere 24 % zo všetkých výdavkov na vzdelávacie inštitúcie vyhradených na vysokoškolské vzdelanie, zatiaľ čo iba 14 % študentov je prijatých na školy poskytujúce túto úroveň vzdelania (tabuľka B1.4).
- **Výdavky** na študentov základných, stredných a nadstavbových škôl (nie vysokých škôl) sa v Austrálii, Grécku, Írsku, Poľsku, Portugalsku, Španielsku a Turecku **v rokoch 1995 až 2001** zvýšili o 29 % alebo viac. Výdavky na vzdelanie na vysokoškolskej úrovni nedržali vždy krok s rýchlym nárastom počtu prijímaných študentov (tabuľka B1.5).
- V siedmich z 22 krajín OECD, pre ktoré sú k dispozícii údaje, **výdavky na vzdelávacie inštitúcie prepočítané na jedného vysokoškolského študenta** vyjadrené v amerických dolárov sa **v rokoch 1995 až 2001** znížili, zatiaľ čo HDP na jedného obyvateľa sa v rovnakom období zvýšil (tabuľka B1.6).

Podiel národného dôchodku investovaného do vzdelania

- Krajiny OECD vynakladajú na svoje vzdelávacie inštitúcie 6,2 % ich spoločného HDP (tabuľka B2.1a).
- V 17 z 18 krajín OECD, pre ktoré sú k dispozícii údaje, sa reálne **verejné výdavky na vzdelávacie inštitúcie** zvýšili v rokoch **1995 až 2001** o viac ako 5 %. Avšak v kontraste s trendmi počiatkom 90-tych rokov 20-teho storočia rast výdavkov na vzdelávacie inštitúcie zaostával za rastom národného dôchodku (tabuľky B2.1a a B2.2).
- Kanada, Kórea a USA vynakladajú na **vysokoškolské vzdelanie** viac ako 2 % ich HDP (tabuľka B2.1b).

Verejné a súkromné zdroje finančných prostriedkov

- **Vzdelávacie inštitúcie sú stále financované hlavne z verejných zdrojov:** 88 % všetkých finančných prostriedkov na vzdelávacie inštitúcie pochádza priamo z verejných zdrojov. **Súkromné financovanie** hrá však významnú úlohu v Kórei (kde reprezentuje 43 % celkových nákladov), USA (približuje sa jednej tretine celkových nákladov), Austrálii a Japonsku (takmer jedna štvrtina celkových nákladov) – (tabuľka B3.1).
- V mnohých krajinách OECD **platia väčšinu nákladov na základné a stredoškolské vzdelanie vlády**, správu vzdelávacích inštitúcií na tejto úrovni však ponechávajú súkromnému sektoru. To poskytuje širší rozsah možností vzdelávania bez tvorby bariér pre účasť študentov z rodín s nižšími príjmami (tabuľky B3.2a a B3.3).
- **Vysokoškolské inštitúcie** majú tendenciu získavať oveľa väčší podiel svojich finančných prostriedkov zo **súkromných zdrojov** než základné a stredoškolské inštitúcie. Podiel súkromného financovania je v rozsahu menej ako 4 % v Dánsku, Fínsku, Grécku a Nórsku, až po viac ako tri štvrtiny v Kórei, zahŕňa však aj súkromné platby subvencované z verejných zdrojov (tabuľka B3.2b).
- V jednej tretine krajín – v Austrálii, Belgicku, Kanade, Maďarsku, Kórei, Holandsku, Švédsku, Veľkej Británii a USA – predstavujú **výdavky na vysokoškolské inštitúcie kryté súkromnými jednotkami inými než domácnosti** 10 % alebo viac z celkových výdavkov (tabuľka B3.2b).
- Na všetkých úrovniach vzdelávania je **trend v oblasti podielu verejného a súkromného sektora na financovaní vzdelávania** zmiešaný, pričom v niektorých krajinách smeruje k verejnému financovaniu, zatiaľ čo v iných k súkromnému. Vo väčšine prípadov posun smerom k súkromnému financovaniu nevedol k zníženiu reálnych nákladov verejného sektora (tabuľky B2.2, B3.2a a B3.2b).

Podiel vládnych rozpočtov na financovaní vzdelávania

- **Krajiny OECD vynakladajú na vzdelanie v priemere 12,7 % celkových verejných výdavkov.** Avšak hodnoty pre jednotlivé krajiny sa líšia v rozsahu od 10 % v Českej republike, Nemecku, Luxembursku a Slovenskej republike po 24 % v Mexiku (tabuľka B4.1).

- **Verejné financovanie vzdelávania** je sociálnou prioritou, dokonca aj v krajinách OECD s nízkym verejným financovaním v ostatných sektoroch (tabuľka B4.1).
- **Verejné výdavky na vzdelávanie mali tendenciu rásť rýchlejšie než celkové verejné výdavky**, nie však tak rýchlo ako HDP. Verejné výdavky na vzdelávanie ako percentuálny podiel celkových verejných výdavkov rástli najrýchlejšie v rokoch 1995 až 2001 v Dánsku, Mexiku a Švédsku (tabuľka B4.1).

Rozsah a typ vládnych dotácií pre domácnosti

- **Dotácie z verejných prostriedkov pre študentov a domácnosti** sú evidentné hlavne na vysokoškolskej úrovni (tabuľky B5.1 a B5.2).
- V priemere 17 % **verejných výdavkov na vysokoškolské vzdelanie** sa venuje na **podporu študentov, domácností a iných súkromných jednotiek**. V Austrálii, Dánsku, na Novom Zélande, v Nórsku, Švédsku a USA tvoria dotácie z verejných prostriedkov približne 30 % verejných rozpočtov na vysokoškolské vzdelanie alebo viac (tabuľka B5.2).
- **Dotácie** sú vo všeobecnosti viac zrejme v systémoch, v ktorých sa od študentov očakáva platenie aspoň časti nákladov na štúdium (indikátor B5).
- **Štátom dotované študentské pôžičkové systémy** sa používajú najmä v krajinách s vysokým počtom vysokoškolských študentov. Vo väčšine krajín OECD majú poberatelia dotácií z verejných prostriedkov značnú voľnosť rozhodovania ohľadom ich vynakladania. Vo všetkých krajinách OECD, pre ktoré sú k dispozícii údaje, sa dotácie vynakladajú hlavne mimo vzdelávacích inštitúcií, a v jednej z troch týchto krajín je to výhradne takto (tabuľka B5.2).

Distribúcia finančných prostriedkov medzi jednotlivými kategóriami zdrojov

- V priemere jedna štvrtina výdavkov na vysokoškolské vzdelanie ide na **výskum a vývoj na vysokoškolských vzdelávacích inštitúciách**. Značné rozdiely medzi krajinami OECD v oblasti kladenia dôrazu na výskum a vývoj na vysokoškolských inštitúciách vysvetľujú časť veľkých rozdielov vo výdavkoch na jedného vysokoškolského študenta (tabuľka B6.1).
- Pre úrovne nižšie než vysokoškolské vzdelanie tvoria **aktuálne výdavky** v priemere 92 % celkových nákladov v krajinách OECD. Vo všetkých krajinách OECD okrem štyroch sa 70 % alebo viac súčasných výdavkov na týchto úrovniach vynakladá na **platy zamestnancov** (tabuľka B6.3).

Prístup k vzdelaniu, účasť na vzdelaní a jeho rozvoj

Očakávaná doba štúdia v rokoch

- V 24 z 27 krajín OECD sa **jednotlivci zúčastňujú procesu formálneho vzdelávania** v priemere 16 až 20 rokov. Väčšina rozdielov medzi jednotlivými krajinami v tomto ohľade vyplýva z rozdielov v počte študentov prijímaných na vyššie stredné školy (tabuľka C1.1).
- **Očakávaná doba štúdia** narástla v rokoch 1995 až 2002 vo všetkých krajinách OECD, ktoré poskytujú porovnateľné údaje (tabuľka C1.1).

- V polovici krajín OECD je viac ako 70 % **detí vo veku tri až štyri roky** prijímaných do predškolských alebo školských programov. Na druhom konci spektra môže 17-ročný študent očakávať, že stráví v priemere 2,7 roka získavaním vysokoškolského vzdelania (tabuľka C1.2).
- Vo väčšine krajín OECD **môžu ženy očakávať v priemere o 0,7 roka dlhšiu dobu štúdia** než muži (tabuľka C1.1).

Vstup do vysokoškolského vzdelávania

- V súčasnosti každá druhá mladistvá osoba v krajinách OECD počas svojho života **začne študovať na univerzite alebo v rámci programu na ekvivalentnej úrovni** (tabuľka C2.1).
- V krajinách OECD **môže 17-ročný študent očakávať v priemere 2,7 roka štúdia v rámci vysokoškolských programov**, z čoho 2 roky bude vo forme denného štúdia. Vo Fínsku, v Kórei a USA môžu študenti očakávať, že získajú približne štyri roky vysokoškolského vzdelania v rámci denného štúdia a štúdia popri zamestnaní (tabuľka C2.2).
- S výnimkou Rakúska a Francúzska **účasť na vysokoškolskom vzdelávaní v rokoch 1995 až 2002** narástla vo všetkých krajinách OECD (tabuľka C2.2).
- **Väčšina vysokoškolských študentov navštevuje verejné inštitúcie**, ale v Belgicku, Japonsku, Kórei, Holandsku a Veľkej Británii väčšina študentov navštevuje súkromne spravované inštitúcie (tabuľka C2.3).

Internacionalizácia vysokoškolského vzdelávania

- **V roku 2002 bolo prijatých na štúdium 1,90 milióna študentov mimo ich rodného štátu** v rámci krajín OECD a partnerských krajín uvedených v tomto vydaní. Toto zodpovedalo nárastu celkového voľného pohybu študentov o 15 % v porovnaní s predchádzajúcim rokom (tabuľka C3.6).
- V piatich krajinách (Austrália, Francúzsko, Nemecko, Veľká Británia a USA) takto študuje takmer 73 % všetkých **zahraničných študentov študujúcich v oblasti krajín OECD** (graf C3.2).
- V absolútnych číslach predstavujú študenti z Francúzska, Nemecka, Grécka, Japonska, Kórei a Turecka **najväčšie zdroje prijímaných študentov z krajín OECD** do krajín OECD a partnerských krajín. Študenti z Číny, Indie a Juhovýchodnej Ázie predstavujú **najväčšie počty zahraničných študentov z partnerských krajín** smerujúcich do krajín OECD a partnerských krajín (tabuľka C3.2).
- **Percentuálny podiel zahraničných študentov v krajinách OECD** vzhľadom k celkovému počtu prijímaných vysokoškolských študentov v danej krajine je v rozsahu od menej ako 1 % po takmer 18 % v Austrálii a Švajčiarsku. Priamo úmerne k ich veľkosti, Austrália, Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Švajčiarsko a Veľká Británia prijímajú najväčší počet zahraničných študentov, pri meraní vo forme percentuálneho podielu z celkového počtu prijímaných vysokoškolských študentov (tabuľka C3.1).

- Vo Fínsku, Španielsku a Švajčiarsku je viac ako jedna šestina zahraničných študentov prijímaných v rámci vysoko teoretických pokročilých výskumných programov (tabuľka C3.4).
- Čo sa týka **študijných odborov**, 30 % alebo viac **zahraničných študentov** je prijímaných v oblasti vedy a techniky v Austrálii, Fínsku, Nemecku, Švédsku, Švajčiarsku a Veľkej Británii (tabuľka C3.5).

Prechod od vzdelávania do produktívneho veku

- V jednotlivých krajinách **môže mladá osoba vo veku 15 rokov očakávať dĺžku formálneho vzdelávania v priemere o niečo menej než šesť a pol roka**. V 17 z 28 analyzovaných krajín je táto doba v rozsahu od takmer šesť po sedem a pol roka (tabuľka C4.1a).
- Navyše k očakávanému počtu rokov strávených vzdelávaním môže mladá osoba vo veku 15 rokov očakávať, že si udrží pracovné miesto po dobu 6,4 roka z 15 nasledujúcich rokov, nezamestnaná bude spolu 0,8 roka a mimo trhu práce bude 1,3 roka. Krajiny sa líšia najviac v priemernej dĺžke doby nezamestnanosti (tabuľka C4.1a).
- **V 23 z 27 krajín OECD študuje vo veku 20 až 24 rokov viac žien než mužov**. Muži vo veku 20 až 24 rokov sú častejšie zamestnaní. Percentuálny podiel osôb vo veku 20 až 24 rokov, ktorí neštudujú, siaha vo väčšine krajín OECD od 50 po 70 % (tabuľka C4.2a).
- V niektorých krajinách vzdelávanie a práca poväčšine nasledujú za sebou, zatiaľ čo v iných krajinách prebiehajú súčasne. **Pracovno-študijné programy**, relatívne bežné v európskych krajinách, ponúkajú štruktúrované spôsoby odborného vzdelávania pre uznávané pracovné kvalifikácie. V ostatných krajinách sa iba zriedkavo spája začiatok štúdia a práce (graf C4.4).
- **Podiel osôb vo veku 20 až 24 rokov, ktoré neštudujú** a sú bez vyššieho stredoškolského vzdelania, je nižší než 10 % iba v ôsmich z 27 krajín OECD. V 11 krajinách táto potenciálne ohrozená skupina reprezentuje 10 až 18 % vekovej skupiny a pre zvyšných osem krajín OECD spadá do tejto kategórie viac ako 20 % tejto vekovej skupiny (tabuľka C5.1).
- Percentuálny podiel mužov vo veku 20 až 24 rokov, ktorí spadajú do tejto „rizikovej“ skupiny, je väčší než percentuálny podiel takýchto žien v 19 z 27 krajín, najmä v Grécku, na Islande, v Írsku, Taliansku, Portugalsku a Španielsku. Krajiny, v ktorých je najevidentnejší opačný trend, sú Dánsko, Luxembursko a Turecko (tabuľka C5.1).

Učebné prostredie a organizácia škôl

Počet výukových hodín, ktoré študenti absolvujú

- Študenti absolvujú v priemere 6868 **výukových hodín** vo veku 7 až 14 rokov, z čoho 1576 hodín spadá do veku 7 až 8 rokov, 2510 hodín do veku 9 až 11 rokov a 2782 hodín do veku 12 až 14 rokov (tabuľka D1.1).
- Študenti vo veku 7 až 8 rokov v krajinách OECD absolvujú v priemere 752 hodín **povinnej výučby** za rok a 788 hodín **plánovanej výučby v triedach** za rok. Pre študentov vo veku 9 až 11 rokov sa plánuje absolvovanie takmer o 50 výukových

hodín za rok viac než v prípade študentov vo veku 7 až 8 rokov. Pre študentov vo veku 12 až 14 rokov sa plánuje absolvovanie takmer o 100 výukových hodín za rok viac než v prípade študentov vo veku 9 až 11 rokov. Tieto čísla sa však medzi jednotlivými krajinami výrazne líšia (tabuľka D1.1).

- **Výučba čítania, písania, matematiky a vedy** tvorí takmer polovicu doby povinnej výučby pre študentov vo veku 9 až 11 rokov a 41 % pre študentov vo veku 12 až 14 rokov. Medzi jednotlivými krajinami je veľký rozptyl percentuálneho podielu študijného rozvrhu pre žiakov vo veku 9 až 11 rokov, ktorý je venovaný čítaniu a písaniu ako povinného predmetu. Toto je v rozsahu od 12 % z celkového študijného rozvrhu v Portugalsku po 31 % v Slovenskej republike (tabuľka D1.2).

Zásady prijímania študentov na vyššie stredné školy

- Na základe dotazníkov od riaditeľov škôl v roku 2002 sú najčastejšie používaným **kritériom pre prijímanie študentov na vyššie stredné školy** školské výsledky študentov, aj keď medzi jednotlivými krajinami sú veľké rozdiely. Viac ako 80 % študentov vo Fínsku, v Maďarsku a Nórsku navštevuje školy, v ktorých sa ako kritérium prijatia vždy používali **školské výsledky** študentov, zatiaľ čo v Španielsku je percentuálny podiel menej ako 10 % (tabuľka D5.1).
- Medzi ostatné najčastejšie používané faktory v oblasti **zásad prijímania na štúdium** patria potreby študentov a ich záujem o daný program a ich trvalé bydlisko v danej oblasti (tabuľka D5.1).
- Pre **rozdeľovanie študentov do skupín** platí najčastejšie ako kritérium **študentova voľba** konkrétneho predmetu alebo programu; v priemere približne 73 % študentov navštevuje školy, na ktorých sa vždy používa toto kritérium. Naproti tomu v Mexiku takmer polovica študentov navštevuje školy, v ktorých sa toto pravidlo vôbec nepoužíva. Rozdeľovanie študentov do skupín, aby sa zaručilo, že jednotlivé triedy bude tvoriť **zmes študentov s rôznymi schopnosťami**, je ďalšou z najčastejších zásad. Za ňou nasleduje rozdeľovanie študentov do skupín podľa podobného veku (tabuľka D5.3).
- Školy vo flámskej komunite v Belgicku, Maďarsku, Írsku a Taliansku sú v priemere viac selektívne v oblasti prijímacích skúšok aj v rozdeľovaní študentov do skupín, než je medzinárodný priemer. Naopak, v Španielsku a Švédsku sa zdá, že školy sú menej selektívne v ich zásadách prijímania študentov, než je medzinárodný priemer, a takisto majú tendenciu menej často používať výberové zásady rozdeľovania do skupín (graf D5.3).

Veľkosť tried a počty žiakov na jedného učiteľa

- **Priemerná veľkosť tried** na základných školách je 22 žiakov, avšak líši sa medzi jednotlivými krajinami v rozsahu od 36 študentov na triedu v Kórei po menej ako polovicu tohto počtu v Grécku, na Islande a v Luxembursku (tabuľka D2.1).
- **Počet študentov v triede** sa zvyšuje v priemere o dvoch študentov medzi základnou školou a nižšou strednou školou, ale **pomer študentov k učiteľom** má znižujúcu tendenciu so zvyšovaním úrovne vzdelania z dôvodu väčšieho počtu výukových hodín za rok (tabuľka D2.1).

- **Vyučujúci a nevyučujúci personál zamestnaný** na základných a stredných školách sa pohybuje od menej než 81 osôb na 1000 prijatých študentov v Japonsku, Kórei a Mexiku po 119 osôb alebo viac na 1000 študentov vo Francúzsku, v Maďarsku, na Islande, v Taliansku a USA (tabuľka D2.3).

Platy učiteľov

- **Platy učiteľov so stredne dlhou praxou** na nižších stredných školách sa pohybujú od menej ako 10 000 amerických dolárov v Slovenskej republike do 40 000 amerických dolárov a viac v Austrálii, Nemecku, Japonsku, Kórei, Škótsku, Švajčiarsku a USA (tabuľka D3.1).
- **Hodinové mzdy učiteľov** na vyšších stredných školách v priemere prekračujú hodinové mzdy učiteľov na základných školách o približne 40 %, aj keď rozdiel je menej než 5 % na Novom Zélande, v Turecku a USA a až 82 % v Španielsku, kde je rozdiel medzi dobou výučby na základných a vyšších stredných školách najväčší (tabuľka D3.1).
- **Platy v najvyššej platovej triede** sú v priemere o približne 70 % vyššie než nástupné platy v prípade základných a stredných škôl, aj keď medzi jednotlivými krajinami sú rozdiely najmä v súlade s počtom rokov, ktoré učiteľ potrebuje na postup medzi jednotlivými platovými triedami. Napríklad platy v najvyššej platovej triede v Kórei sú takmer trojnásobné v porovnaní s nástupnými platmi, ich získanie však trvá 37 rokov (tabuľka D3.1).
- **Reálne platy učiteľov sa zvýšili v rokoch 1996 až 2002 prakticky vo všetkých krajinách**, pričom najväčší nárast bol evidentný v Maďarsku a Mexiku. Reálne platy na základných a vyšších stredných školách v Španielsku v rovnakom období poklesli (tabuľka D3.3).

Pracovná doba učiteľov

- **Počet výukových hodín za rok na verejných základných školách** dosahuje priemerne 803 hodín, siaha však od 617 v Japonsku po 1139 hodín v USA (tabuľka D4.2).
- **Priemerný počet výukových hodín na nižších stredných školách** je 717 hodín, siaha však od 513 v Japonsku po 1167 hodín v Mexiku (tabuľka D4.2).
- **Priemerný počet výukových hodín na vyšších stredných školách** je 674 hodín, siaha však od 449 v Japonsku po 1121 hodín v USA (tabuľka D4.2).
- **Percentuálny podiel pracovného času stráveného vyučovaním** je vyšší na základných školách než na stredných školách. Na ľubovoľnej úrovni je percentuálny podiel pracovného času stráveného vyučovaním väčší než 50 % iba v malom počte krajín (tabuľka D4.1 a graf D4.2).
- **Predpisy pre pracovnú dobu učiteľov** sa líšia medzi jednotlivými krajinami. Vo väčšine krajín sa od učiteľov formálne vyžaduje odpracovanie určitého počtu hodín; v iných je špecifikovaná iba doba vyučovania v triedach (indikátor D4).

Distribúcia rozhodujúcich zodpovedností na úrovni nižších stredných škôl

- Celkovo na základe údajov pre rok 2003 platí, že **rozhodovanie** je najviac centralizované (vykonávané na centrálnej a/alebo štátnej úrovni vlády) v Austrálii, Rakúsku, Grécku, Luxembursku, Mexiku, Portugalsku, Španielsku a Turecku, pričom centrálna vláda je obzvlášť dominantná v Grécku (88 % rozhodnutí vykonala ústredná správa) a Luxembursku (66 %) (tabuľka D6.1).
- Rozhodnutia sa častejšie vykonávajú **na úrovni škôl** v Českej republike, Anglicku, Maďarsku, na Novom Zélande, v Slovenskej republike a obzvlášť v Holandsku, kde sa na úrovni škôl vykonávajú všetky rozhodnutia (tabuľka D6.1).
- **Rozhodnutia týkajúce sa organizácie výučby** vykonávajú vo všetkých krajinách OECD prevažne školy, zatiaľ čo **rozhodnutia týkajúce sa plánovania a štruktúr** sú najčastejšie doménou centralizovanejších vládnych sektorov. **Rozhodnutia týkajúce sa personálnej politiky a rozdeľovania a používania zdrojov** sú viac rôznorodé (tabuľka D6.2).
- **Iba menej než polovica rozhodnutí vykonávaných školami sa vykonáva úplne nezávisle**, čo je približne rovnaký podiel ako tých, ktoré sa vykonávajú v rámci predpisov stanovených vyššími orgánmi. Rozhodnutia vykonávané školami po konzultácii s inými orgánmi sú relatívne zriedkavé. Školy vykonávajú menej často nezávislé rozhodnutia týkajúce sa plánovania a štrukturalizácie než iných oblastí (tabuľka D6.3).
- **V rokoch 1998 až 2003 sa rozhodovanie vo väčšine krajín stalo viac decentralizované**, najzreteľnejšie v Českej republike, Kórei a Turecku. Opačný trend bol evidentný vo francúzskej komunite v Belgicku a Grécku (graf D6.3).

Okrem aktualizácie bežných indikátorov sú súčasťou tohto vydania nasledujúce nové indikátory:

- **A5: Trendy v gramotnosti v čítaní** – vyhodnocuje celkovú gramotnosť v čítaní u študentov vo veku okolo 9 rokov a podľa pohlavia.
- **A8: Angažovanosť študentov** – skúma dva rozmery angažovanosti študentov: pocit spolupatričnosti študentov a ich účasť na školských aktivitách a ukazuje rozsah ich variácie medzi jednotlivými krajinami.
- **D5: Zásady prijímania študentov, ich zaraďovania a rozdeľovania do skupín** – skúma používanie týchto zásad na vyšších stredných školách, kde začína byť rôznorodejšie finančné zaistenie vzdelania.
- **D6: Rozhodovanie vo vzdelávacích systémoch** – skúma charakter rozhodovaní a ukazuje, ktoré orgány vykonávajú rozhodnutia v danej oblasti systému a stupeň nezávislosti, s akým vykonávajú tieto rozhodnutia.

Okrem toho sa pri bežných indikátoroch používa niekoľko *nových analýz*, ktoré ukazujú:

- Demografické faktory ovplyvňujúce budúci prísun kvalifikovaných ľudí (indikátor A1)
- Trendy vo vzťahu medzi najvyšším dosiahnutým vzdelaním a aktivitou pracovnej sily (A10)
- Porovnanie relatívnych príjmov s postupom času – celkovo a samostatne pre mužov a ženy (A11)
- Porovnanie distribúcií výdavkov a študentov podľa úrovne vzdelania (B1)
- Členenie súkromných výdavkov na vzdelanie medzi výdavky na domácnosť a iné súkromné výdavky (B3)
- Štruktúra prijímania nových študentov podľa veku v prípade mladých dospelých (C1)
- Trendy voľného pohybu študentov a analýza predmetov študovaných zahraničnými študentmi (C3)
- Porovnanie zvládania prechodu medzi vzdelávaním a prácou s postupom času (C4)
- Profil na základe rodnej krajiny mladistvých s nízkou úrovňou kvalifikácie (C5)
- Porovnanie pomerov počtu študentov k učiteľom v prípade verejných a súkromných inštitúcií (D2)
- Podiel pracovného času učiteľov stráveného vyučovaním (D4)

Poznámka pre redaktorov

Pokiaľ nie je uvedené inak, čísla sa vo všeobecnosti týkajú školského roka 2002 alebo finančného roka 2001. Čísla týkajúce sa gramotnosti v čítaní, matematickej a vedeckej gramotnosti 15-ročných študentov a angažovanosti študentov pochádzajú z programu PISA (Programme for International Student Assessment) z roku 2000.

Indikátory uvádzané v tejto knihe vychádzajú z údajov poskytovaných krajinami OECD k 30. júnu 2004. Všetky ďalšie revízie údajov vykonávané jednotlivými krajinami, ktoré majú vplyv na hodnoty indikátorov, sa uvádzajú na webovej lokalite organizácie OECD na adrese: www.oecd.org/edu/eag2004

Slovník pojmov používaných vo vládnom prehľade

Celkové verejné výdavky na vzdelanie – pokrývajú verejné (vládne) výdavky na inštitúcie, ako aj dotácie z verejných prostriedkov pre domácnosti (napr. na životné náklady) a iné súkromné osoby.

ISCED – medzinárodná normalizovaná klasifikácia vzdelania (International Standard Classification of Education), ktorá klasifikuje vzdelávacie programy podľa úrovne.

Ludský kapitál – produktívne bohatstvo predstavované prácou, odbornými kvalifikáciami a znalosťami.

Miera zamestnanosti – predstavuje počet zamestnaných osôb vo forme percentuálneho podielu z celkového počtu osôb v populácii.

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie – vyjadruje sa najvyššou dokončenou úrovňou vzdelania pre danú osobu a definuje sa podľa normy ISCED.

Očakávaná doba štúdia – priemerná doba formálneho štúdia, ktorú môže päťročné dieťa očakávať počas svojho života.

Partnerské krajiny – krajiny zúčastnené na programe svetových indikátorov vzdelania WEI (World Education Indicators) organizácií OECD a UNESCO: Argentína, Brazília, Čile, Čína, Egypt, India, Indonézia, Jamajka, Jordánsko, Malajzia, Paraguaj, Peru, Filipíny, Ruská federácia, Srí Lanka, Thajsko, Tunis, Uruguaj a Zimbabwe. Okrem toho je súčasťou aj Izrael, ktorý má status pozorovateľa aktivít organizácie OECD v oblasti vzdelania.

Pokročilé výskumné programy – označujú vysokoškolské programy, ktoré vedú priamo k získaniu pokročilej výskumnej kvalifikácie, napr. Ph.D.

Univerzitná alebo ekvivalentná úroveň – označuje vysokoškolské programy typu A a vyššie.

Výdavky na vzdelávacie inštitúcie – pokrývajú výdavky na tie vzdelávacie inštitúcie, ktoré sa angažujú vo výučbe, ako aj výdavky na mimoškolské vzdelávacie inštitúcie, napríklad tie, ktoré sa zaoberajú spravovaním vzdelávacieho systému.

Vysokoškolská úroveň vzdelania – vysokoškolské programy typu A a B plus pokročilé výskumné programy.

Vysokoškolské vzdelanie úrovne A – zodpovedá programom na úrovni 5A podľa klasifikácie ISCED. Tieto sú poväčšine teoretického zamerania a sú určené na poskytovanie dostatočnej kvalifikácie pre základné alebo pokročilé výskumné programy a profesie s vysokými požiadavkami na odborné znalosti, ako je napríklad medicína, stomatológia alebo architektúra. Zvyčajne zahŕňa akademické tituly bakalár a inžinier a ich ekvivalenty.

Vysokoškolské vzdelanie úrovne B – zodpovedá programom na úrovni 5B podľa klasifikácie ISCED. Tieto sú zvyčajne kratšie než vysokoškolské typy úrovne A a zameriavajú sa najmä na praktické, technické alebo pracovné znalosti určené pre priamy vstup na trh práce, aj keď súčasťou príslušných programov môžu byť aj teoretické základy.

© OECD 2004

Toto zhrnutie nie je úradným prekladom OECD.

Rozmnožovanie tohto zhrnutia je povolené iba za predpokladu, že bude uvedené autorské právo OECD a názov originálnej publikácie.

Viacjazyčné zhrnutia sú preloženými výňatkami z publikácií OECD, pôvodne uverejnených v anglickom a francúzskom jazyku.

K dispozícii sú bezplatne v on-line kníhkupectve OECD
www.oecd.org/bookshop/

Viac informácií získate v Divízii autorských práv a prekladov OECD
Riaditeľstva verejných záležitostí a komunikácie.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Navštívte našu webovú lokalitu www.oecd.org/rights/

